

УДК 614.253:614.2.07

МОРАЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ І МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Козак Х.І.

Чортківський медичний коледж

У статті проаналізовано основні підходи до проблеми виховання моральності фахівців сестринської справи. Актуалізовано необхідність удосконалення навчання студентів у медичних коледжах. Проведено аналіз основних чинників, які впливають на формування морально-етичної складової професійної компетентності майбутніх медичних сестер. Обґрунтована необхідність інноваційних перетворень в системі підготовки фахівців медсестринства для підвищення рівня їхньої моральності. Узагальнено етичні цінності та моральні чинники в діяльності фахівців медсестринства.

Ключові слова: підготовка фахівців сестринської справи, моральність медичних сестер, медсестринська освіта, етичні цінності та моральні чинники в діяльності фахівців медсестринства.

Постановка проблеми. Глобальні перетворення в різних сферах життя українського суспільства супроводжуються соціально-економічними, політичними кризами, що призвело до «атрофії» моральної сутності людини, її деформації. Моральна криза сучасного суспільства не може не викликати занепокоєння. Сучасна соціальна дійсність вимагає величезної роботи держави і кожної людини щодо підвищення добробуту українського суспільства, його моральної реабілітації. Особливу роль у цьому аспекті відіграють фахівці медичної галузі. Одним із важливих засобів забезпечення суспільства здоровими трудовими ресурсами, надання кваліфікованої медичної допомоги населенню є підготовка медичних сестер з високим рівнем морально-етичних якостей. Відтак актуалізується роль вищих медичних навчальних закладів у формуванні гуманістичної спрямованості особистості майбутніх фахівців медсестринства. Зокрема, у медичних коледжах пріоритетне спрямування займає виховання у студентів високого рівня моральних якостей.

Специфіка середньої медичної професійної освіти полягає в тому, що вона відзначається достатнім загальнокультурним і професійним змістом, необхідним для виконання певного кола

професійних завдань, що мають виявлену практичну спрямованість і спеціалізований характер. Враховуючи окреслені особливості, зазначимо, що істотно зростають вимоги до якості професійної підготовки фахівців сестринської справи. Відтак виникає необхідність посилення уваги до проблеми професійного і морального становлення студентів медичних коледжів, розвитку у них не лише професійних компетенцій, вдосконалення практичної підготовки, що уможливить виконання ними сестринських обов'язків на високому професійному рівні, а й формування у них особистісних моральних якостей та ціннісних орієнтацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що науковці поглиблено аналізують теоретичні основи професійної підготовки фахівців медсестринства (І. Мельничук [7]). Розуміння високої значущості моральних чинників для життя і діяльності майбутніх медичних сестер закладено в дослідженнях І. Вітенко, Л. Дутки, Л. Зименковської, О. Кравченко, К. Куренкової та ін. У наукових пошуках сучасних дослідників (М. Демянчук, Т. Павлюк, Л. Сохань, М. Хабусева та ін.) моральні чинники співвідносяться з економічними, політичними, оскільки чимало економіко-психологічних феноменів (мотиви, ви-

моги, принципи, стратегії професійної діяльності) мають моральну природу та визначаються базовими ставленнями суб'єкта до навколишнього світу, людей, самого себе.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зростання ролі медичних працівників середньої ланки як активних виконавців лікувальних процедур у медико-профілактичній діяльності стимулює пошук нових підходів до розвитку їхніх особистісних якостей, які зумовлюють успішність професійної діяльності. Так, у процесі професійної діяльності медичної сестри надзвичайно важливо вміти виявляти індивідуальні особливості пацієнта і враховувати вплив хвороби на зміну психіки, оскільки одне й те ж захворювання впливає по-різному на внутрішній світ пацієнтів, на міжособистісні стосунки. Тому для діяльності середнього медичного персоналу неабиякого значення набуває виховання моральності фахівців сестринської справи у процесі професійної підготовки.

Мета статті полягає в розкритті змісту моральності фахівців сестринської справи та аналізі основних етичних цінностей та моральних чинників у їхній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших ланок лікувального процесу є допомога хворому, яка надається медичною сестрою, що найближче контактує з пацієнтом відповідно до своїх обов'язків. У лікувальному процесі формується особливий зв'язок, особливі стосунки між медичними працівниками та хворими. До недавнього часу медичну сестру розглядали як пасивного виконавця рішень лікаря, як його помічника, але не як партнера в лікуванні хворих і наданні їм допомоги. Робота медсестер завжди обмежується роздаванням медикаментів, виконанням ін'єкцій, вимірюванням температури тіла, організацією консультацій і спостереженням за станом хворого та технікою безпеки. Це здійснюється на належному професійному рівні, проте медична сестра повинна звертати увагу і на особистість хворого. Тільки таким чином вдається встановити належний контакт між медсестрою і пацієнтом [6, с. 102].

Проблеми формування медичної моралі та моральності – надзвичайно важливий аспект підготовки фахівців сестринської справи. Мораль (від лат. *moralis* – моральний, *moris* – звичай) – це сукупність історично зумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співжиття і поведінки людей, їхніх відносин у процесі виробництва матеріальних і духовних цінностей. Вона визначає їхні обов'язки стосовно один одного, соціальних груп, верств класів, суспільства, виконання яких базується на громадській думці [1, с. 82]. Кожен фахівець медичної галузі розуміє, що до хворого, його родичів, колег треба ставитись уважно, бережно, з душевною теплотою. Якщо лікар або медична сестра порушують це суспільне правило, то так діється не тому, що вони не знають цього, а внаслідок того, що у них відсутнє покликання до медичної професії, а також розуміння психології хворого. Особистість фахівців сестринської справи та лікарів, їхнє моральне обличчя і професійна підготовка – це в кінцевому результаті й визначає значний успіх охорони здоров'я в державному масштабі.

Моральність як психологічний феномен, передбачає переломлення норм і принципів моралі «через себе», внутрішнє прийняття їх як власних, у результаті чого особистість починає діяти й чинити за мотивом «не можу інакше» [5, с. 146]. Психологічний аспект моральності полягає у додержанні особистістю тих або інших моральних норм на основі внутрішньої потреби і здатності наслідувати їх у кожен момент свого життя та діяльності. Специфічність моралі як явища об'єктивної та суб'єктивної реальності часто породжує протиріччя в трактуванні цього поняття. На основі аналізу наукової літератури встановлено, що науковці розглядають мораль як:

– загальну тенденцію вести себе таким чином, щоб відповідати моральному кодексу суспільства; природний стан моралі людини [4];

– совість конкретної людини, засновану на прийнятті (або неприйнятті) існуючих норм життя, що дає змогу особистості зберігати свою гідність [8];

– цілісну систему поглядів на належне соціальне життя [3].

Безумовно, своєрідність і складність феномену «моральності» не можуть дати єдиного уявлення про окреслене поняття. На основі наведених трактувань у контексті дослідження моральності розглядаємо як якісну характеристику людської психіки, засновану на індивідуальній совісті, яка є стрижневим утворенням особистості і є вищим рівнем психологічної організації життя та діяльності людини. Як соціально-психологічний феномен, що впливає на свідомість, почуття, життя, діяльність, систему взаємин, поведінку людини, моральність визначає особистісний і професійний розвиток молодших спеціалістів сестринської справи, формує особистість майбутнього фахівця як людини і як суб'єкта професійної діяльності.

Дослідженню різних аспектів особистості професіонала, зокрема й молодших спеціалістів сестринської справи, присвячено низку досліджень (І. Вітенко, І. Мельничук, Л. Сохань, М. Хабусева та ін.). Водночас, слід зазначити, що в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблема моральності не розглядається в якості центрального утворення особистості фахівця, а його моральність поки ще не є широко вживаним поняттям. Однак для більшості професій моральні вимоги мають особливий сенс, а професіоналізм їхніх представників безпосередньо пов'язаний з високим моральним рівнем фахівця. Підвищена увага до морального аспекту виконуваних професійних функцій необхідна, перш за все, в лікарській, медсестринській, психологічній та педагогічній діяльності, тобто в тих сферах, де від якості праці залежать стан психічного, фізичного та соціального здоров'я, душевний світ і становище людини в суспільстві.

Мораль медпрацівників є одним з ефективних механізмів передбачення і розв'язання суперечностей і конфліктів, які іноді виникають у цій сфері, а її специфіку досліджує медична етика, водночас виконуючи особливу важливу роль у формуванні принципів, на яких ґрунтується моральний кодекс працівників системи охорони здоров'я. Принципи моралі молодших спеціалістів сестринської справи розглядають медична етика та біоетика.

Моральні норми, принципи, що існують у суспільстві, кожною особистістю сприймаються й усвідомлюються суб'єктивно. Проте їхня об'єктивна оцінка відбувається залежно від професійної діяльності та відносин. Відтак, етика, мораль, людина – це органічна триєдність, що є чи не найвагомим соціальним орієнтиром у становленні суспільства й особистості.

Суть професійної моралі полягає у відображенні особливостей професійних стосунків. Оскільки мораль відображає суспільне буття в цілому, відтак виникає питання про характер відображення моралі в певній професії. Специфіка професійної моралі залежить від різноманіття людських взаємин. Моральна оцінка професійної діяльності визначається за двома основними критеріями: що об'єктивно дає професія для суспільного розвитку і що суб'єктивно дає професія індивіду в розумінні етичного впливу на нього, оскільки різні професії мають неоднаковий моральний вплив на людей [2, с. 109].

Фахова діяльність молодших спеціалістів сестринської справи потребує особливої моральної відповідальності, оскільки від медичних сестер очікують не лише висококваліфікованого виконання професійних обов'язків, а й розуміння, допомоги, співчуття. Професійна діяльність молодшого медсестринського персоналу передбачає охорону інтересів пацієнтів, тому саме моральність є умовою ефективності й успішності професійної діяльності та відповідальності за життя пацієнтів [3, с. 265]. Таким чином, особистість сучасного молодшого спеціаліста сестринської справи слід розглядати в єдності з її моральними характеристиками. Професійна мораль є невід'ємною часткою моралі загальнолюдської. Одним із видів професійної моралі є мораль медичних працівників, яка має об'єктивні основи, специфіку, структуру й основні функції.

Моральні і професійні ідеали є активними регуляторами процесу професіоналізації фахівців сестринської справи. Тому важливим моментом у підготовці майбутніх молодших спеціалістів медсестринства є спрямованість освітнього процесу на формування моральності особистості. Досліджуючи процес формування професійних цінностей майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки, К. Куренкова розробила схему взаємозв'язку напрямів формування особистості фахівців медсестринства в медичному коледжі. Науковець зазначає, що, забезпечуючи триєдиний процес формування здібної творчої особистості медичної сестри, необхідно враховувати відповідність психологічного та соціально-професійного портретів молодшого спеціаліста, що охоплює: ділову спрямованість (ставлення до роботи, стиль поведінки, діловитість, оперативність); ставлення до людей (вихованість, моральність, почуття емпатії, доброзичливість, терпимість та повагу, витриманість і тактовність); загальну культуру (рівень гуманітарних знань, творчі вміння, культуру спілкування, поведінки і стосунків) [6, с. 129]. Враховуючи наведене, припускаємо, що засадничим аспектом у спрямованості освітнього процесу на формування моральності особистості є врахування та наукове обґрунтування деонтології та основ медичної етики майбутніх фахівців медсестринства.

Розгляд питань медичної етики неможливий без урахування деонтології, хоча етика і деонтологія поняття не рівнозначні. Так, медична етика охоплює сукупність норм поведінки і моралі, передбачає почуття професійного обов'язку, честі, совісті й відповідальності, тоді як деонтологія – це вчення про принципи поведінки медпрацівників з метою забезпечення максимальної користі для хворого, їх професійних обов'язків та організації лікувально-діагностичного процесу [1, с. 232]. На думку І. Вітенко, професійна деонтологія фахівців медсестринства охоплює три види норм: моральні норми – об'єкт вивчення професійної етики; деонтологічні норми, що передаються усно й проявляються у спілкуванні; юридичні норми, вироблені в кожній країні. Така систематизація необхідна для того, щоб з'ясувати різницю між деонтологією та етикою. На думку дослідниці, основними ознаками деонтології є: вивчення норм поведінки медпрацівників, аналіз взаємин між медичним персоналом і хворим, усунення шкідливих наслідків неякісної медичної роботи [1, с. 235]. Тобто, медична етика досліджує загальні питання взаємин медпрацівника і хворого, медпрацівника з родичами хворого, в колективі, тоді як медична деонтологія вивчає їхню специфіку.

У своїй професійній діяльності молодший спеціаліст сестринської справи повинен дотримуватися низки деонтологічних правил, засадничими з яких є: необхідність постійного догляду за хворими, дотримання принципу «Noli nocere» (не нашкодь), здатність швидко приймати рішення у складних ситуаціях, моральність у виконанні професійних обов'язків. Ефективність лікування значною мірою залежить від етики й емпатії медпрацівника, від бажання пацієнта співпрацювати з лікарем і медичною сестрою за відповідною програмою лікування.

Медична деонтологія є практичним утіленням етичних принципів у професійній діяльності молодших спеціалістів сестринської справи, а тому їхня професійна підготовка повинна ґрунтуватися на визначених деонтологічних засадах. Поряд з дотриманням етико-деонтологічних норм і високим професіоналізмом молодший спеціаліст сестринської справи має бути наділений й певними особистісними якостями (співстраждання, конгруентність, толерантність, стриманість, чесність, увага до іншого).

Досліджуючи професійно-деонтологічний потенціал медичної сестри, І. Кміт визначає систему професійних цінностей майбутніх медичних сестер, що охоплює базові етично-деонтологічні, соціально-регламентуючі, колегіально-регулювальні, особистісно-рефлексивні цінності [4, с. 274], які мають бути засадничими в підготовці молодших спеціалістів медсестринської справи. Таким чином, значущим у професійній підготовці молодших спеціалістів сестринської справи є формування у студентів моральності у професійно-ціннісній сфері особистості майбутньої медичної сестри.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Аналіз вивченої науково-медичної літератури свідчить про перевагу традиційних уявлень про медичних сестер як помічників лікаря, які виконують допоміжні функції. Науковці відзначають недостатність досліджень щодо морального та етичного

виховання середнього медичного персоналу, вивчення впливу етики та деонтології на готовність майбутніх медичних сестер до надання якісної медичної допомоги. Вирішення окреслених проблем уможлиблюється шляхом реалізації етико-деонтологічного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців сестринської справи. У пошуках шляхів підвищення якості медичної допомоги перспективним видається вивчення проблем формування моральності молодших спеціалістів сестринської справи та їхнього етичного виховання.

Впровадження інноваційних підходів у процес підготовки фахівців медсестринства з метою під-

вищення рівня професійної моральності та культури медичного обслуговування населення дасть змогу підняти науковий потенціал у діяльності лікувально-профілактичних установ, тим самим покращити рівень здоров'я населення, забезпечити своєчасну й ефективну діагностику, лікування та профілактику захворювань у пацієнтів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці спеціальних методичних матеріалів для цілеспрямованого формування моральності майбутніх фахівців сестринської справи шляхом реалізації деонтологічного підходу в освітньому процесі медичних коледжів.

Список літератури:

1. Вітенко І. С. Основи загальної і медичної психології: навч. посіб. / І. С. Вітенко, Л. М. Дутка, Л. Я. Зименковська. – К.: «Вища школа», 2001. – 271 с.
2. Демянчук М. Р. Педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів медсестринської справи на засадах компетентнісного підходу / М. Р. Демянчук // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2015. – № 1 (48). – С. 108–112.
3. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
4. Кміть І. В. Професійно-деонтологічний потенціал медичної сестри / І. В. Кміть // Вісник Одеського національного університету. Сер.: Психологія. – 2010. – Вип. 11 (1). – С. 271–277.
5. Кравченко О. П. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні професійної етики медичної сестри / О. П. Кравченко // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 10–11 листоп. 2011 р.). – Житомир: Полісся, 2011. – С. 146–147.
6. Куренкова К. М. Формування професійних цінностей майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Куренкова Катерина Михайлівна. – Харків, 2009. – 251 с.
7. Мельничук І. М. Теоретичні основи професійної підготовки фахівців медсестринства / І. М. Мельничук // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 749. Педагогіка та психологія. – 2015. – Вип. 749. – С. 90–98.
8. Павлюк Т. М. Емпатійні чинники професійної адаптації медичних сестер: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т. М. Павлюк. – Івано-Франківськ, 2007. – 22 с.

Козак К.И.

Чертковский медицинский колледж

ПРАВСТВЕННОСТЬ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СЕСТРИНСКОГО ДЕЛА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ ЕЕ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В статье проанализированы основные подходы к проблеме воспитания нравственности специалистов сестринского дела. Актуализирована необходимость совершенствования обучения студентов в медицинских колледжах. Проведен анализ основных факторов, влияющих на формирование морально-этической составляющей профессиональной компетентности будущих медицинских сестер. Обоснована необходимость инновационных преобразований в системе подготовки специалистов медсестринства для повышения уровня их нравственности. Обобщены этические ценности и моральные факторы в деятельности специалистов медсестринства.

Ключевые слова: подготовка специалистов сестринского дела, нравственность медицинских сестер, медсестринское образование, нравственные ценности и моральные факторы в деятельности специалистов медсестринства.

Kozak H.I.

Chortkiv Medical College

MORALITY OF JUNIOR SPECIALISTS OF NURSING: PROBLEM AND POSSIBLE WAYS OF SOLUTION

Summary

The main approaches to moral education of nursing professionals are analyzed in the article. The need to improve training of students in medical colleges is modified. The main factors that influence the formation of moral and ethical component of professional competence of nurses is analyzed. The necessity of innovative transformations within training specialists of nursing to improve their morality. The ethical values and moral factors of specialists of nursing are summarized.

Keywords: training of specialists of nursing, morality of nurses, nursing education, ethical values and moral factors of specialists of nursing.